

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อันเนื่องจากการพัฒนาวัตถุอย่างไม่มีที่สิ้นสุดและการได้รับอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) การพัฒนาวัตถุแต่ละเลยการพัฒนาจิตใจ จึงทำให้การพัฒนาบกพร่อง ขาดการเชื่อมโยงระหว่างเรื่องนอกตัวกับเรื่องในตัวมนุษย์ เรื่องในตัวกับเรื่องนอกตัวก็ขาดจากกัน เป็นการแยกส่วนเมื่อมนุษย์ไม่รู้จักตัวเอง ก็พัฒนาตัวเองไม่ได้ ได้แต่พัฒนาภายนอก ความก้าวหน้ากลายเป็นความก้าวหน้าทางวัตถุ ไม่ใช่ความก้าวหน้าในทางมีความเป็นมนุษย์สูงขึ้น (ประเวศ วะสี 2542: 112) จากการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาที่บกพร่องดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาหลายอย่างในสังคมไทย ดังข้อสรุปของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต 2541: 19) ที่ว่า ถ้าวิเคราะห์สังคมของเราและคนของเราที่ประสบปัญหาส่วนรวมก็ตาม ส่วนตัว ทางจิตใจก็ตาม ส่วนใหญ่ที่เดียวเป็นเพราะไปฝากชีวิตและความสุขไว้กับวัตถุมากเกินไป ดังนั้นเพื่อไม่ให้สังคมไทยและการดำเนินชีวิตของคนไทยต้องประสบกับปัญหาดังกล่าว คนไทย ต้องมีการพัฒนาและฝึกฝนตนเอง วิธีการพัฒนาและฝึกฝนตนเองที่ดีที่สุด คือ การได้รับการศึกษาด้านคุณธรรม จริยธรรม โดยเฉพาะคุณธรรม จริยธรรมทางพระพุทธศาสนาดังที่พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต 2538: 78) ได้กล่าวไว้ว่า ที่จริงองค์ประกอบในการฝึกฝนทางจริยธรรมก็คือองค์ประกอบในการศึกษานั้นเองเพราะว่าจริยธรรมนั้นว่าที่จริงแล้วก็เป็นเรื่องของการศึกษาทั้งหมด หรือแทรกอยู่ในทุกส่วนของการศึกษาแทนที่จะเป็นตัวการศึกษาแยกที่เดียว เช่นเดียวกับข้อคิดเห็นของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต 2546: 18) ที่ว่า การศึกษามีไว้เพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การพัฒนาคนเป็นเป้าหมายหลักของการศึกษาไทย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ทั้งทางด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม ซึ่งสอดคล้องกับข้อสรุปของสุมนทิพย์ บุญสมบัติ (2548: 55) ที่ว่า หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศที่มีจุดประสงค์ที่จะพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นคนดีมีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนให้สูงขึ้น สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้ ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 กำหนดความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาไว้ว่า “ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม

มีจริยธรรม และคุณธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ” จึงเห็นได้ว่าภารกิจของการศึกษาและผู้จัดการศึกษา คือ การพัฒนาคนให้เป็นคนเก่ง ดี และมีความสุขนั่นเอง (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา 2554: 9) สอดคล้องกับความเห็นของระวี ภาวิไล (2542: 78) ที่ว่าการศึกษาคควรดำเนินไปเพื่อลด (และเพื่อ) ละความยึด(ผิด) ถือ(ผิด)ในตัวในคนเพื่อมนุษย์จะได้ดำรงชีวิตอันผาสุก ปราศจากความขัดแย้งในสังคมเช่นเดียวกับความเห็นของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต 2539: 109-110) ที่ว่า หลักพระพุทธศาสนาสอนว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึก...ฝึก คือต้องเรียนรู้ต้องฝึกฝนต้องพัฒนาบุคคลนั้นๆ ว่า ต้องศึกษานั่นเอง ถ้าไม่ฝึกฝนพัฒนาแล้วมนุษย์หามีความประเสริฐไม่เพราะว่ามนุษย์นั้นเป็นสัตว์ที่โดยลำพังถ้าไม่มีการฝึกฝนพัฒนา แล้วสัตว์ชนิดอื่นไม่ได้เลย สัตว์ชนิดอื่นอยู่ได้ด้วยสัญชาตญาณ...ไม่ต้องฝึก มันเรียนรู้ได้ด้วยสัญชาตญาณ

สังคมไทยและวัฒนธรรมไทยมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา คนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความดีงามขึ้นในจิตใจ ชีวิตมีความสุข มีจิตใจสูง ตลอดจนเพื่อพัฒนาสติปัญญาให้ฉลาด แต่ในปัจจุบันการนับถือพระพุทธศาสนาของคนไทย จะมีการนับถือแบบสืบทอดกันมา ปฏิบัติตามกันมาโดยไม่ศึกษาเรียนรู้ถึงเหตุผลว่าเป็นอย่างไร จึงเป็นชาวพุทธที่ขาดความรู้ความเข้าใจในหลักคำสอนที่แท้จริง ไม่สามารถปฏิบัติตนตามหลักคำสอนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ดังข้อคิดเห็นของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต 2548: 1) ที่ว่า การที่มองเห็นว่า คนไทยที่เป็นพุทธ เช่น เด็กนักเรียนที่ชื่อว่าเป็นชาวพุทธ มีชื่ออย่างนั้น แต่ไม่รู้เรื่องพุทธศาสนาและประเพณีปฏิบัติไม่เหมาะสมกับความเป็นชาวพุทธ ทำอย่างไรจะให้เด็กนักเรียนเหล่านี้ได้เรียนรู้เรื่องพระพุทธศาสนา และประเพณีตนเป็นชาวพุทธหรือสมกับความเป็นชาวพุทธได้ และดังที่พุทธทาส ภิกขุ (มปป.: 2) ได้กล่าวถึงการนับถือพระพุทธศาสนาของคนไทยส่วนหนึ่งว่า การเข้ามาเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา โดยวิธีปรัมปรา หรือ ปฏิบัติตามๆ กันมาอย่างมกายนั่น แม้จะได้ทำสืบๆ กันมาตั้งหลายชั่วบรรพบุรุษ ก็หาสามารถเข้าถึงตัวแท้ของพุทธศาสนาไม่ ตรงกับข้อสังเกตของม้นเกียรติ โกศลนิรันดร์วงศ์ (2541: 1) ที่ว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของไทยมีประชากรร้อยละ 97 นับถือพุทธศาสนาและประเทศต่างๆ ให้การยกย่องว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองที่สุด ทั้งด้านปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ แต่ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทำให้คนไทยละเลยการปฏิบัติตามแนวพุทธธรรม ส่งผลให้เกิดความวิตกกังวลแก่บุคคลทุกฝ่ายในสังคม การที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาแบบสืบทอดกันมาหรือนับถือตามบรรพบุรุษไม่เข้าใจคำสอนอย่างลึกซึ้ง ไม่สนใจในแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ตลอดจนไม่นำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างจริงจัง จึงทำให้สังคมมีปัญหามากมาย โดยเฉพาะปัญหาที่มีพื้นฐานมาจากการขาดคุณธรรม จริยธรรมของคนในสังคม โดยเฉพาะเยาวชน และปัญหาค่านิยมที่ให้ความสำคัญ

ทางวัดมากกว่าจิตใจ ทำให้คนในสังคมเห็นแก่ตัวมากขึ้นมีการแก่งแย่ง ไม่มีความพอเพียง เอรัดเอาเปรียบและเบียดเบียนกันมากขึ้นดังพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ใน ปาฐกถาธรรม (2545)ว่า (อ้างในทรงชัย สุบุญมี 2546: 3) ปัญหาทางศีลธรรม เนื่องจากสภาพการณ์ที่ขาดความสมดุลระหว่างคุณธรรมกับอำนาจฝ่ายต่ำ คือ การที่บุคคลได้รับประสบการณ์ด้านคุณธรรม จริยธรรมเป็นต้นว่า การศึกษาอบรม การปฏิบัติ การดำเนินชีวิตตามหลักธรรม น้อยกว่า การได้รับประสบการณ์ฝ่ายต่ำ เป็นต้นว่า กามารมณ์ สิ่งชั่วๆ สิ่งเสียดสี ค่านิยมวัตถุ อันเป็นต้นเหตุให้เกิดกิเลส คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ไปตามกระแสค่านิยมที่ได้รับซึ่งมีค่าสูงกว่าคุณธรรม เห็นคุณค่าของวัตถุว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตสูงสุด จึงพยายามหาวิธีต่างๆ เพื่อให้ได้มาโดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะเกิดกับบุคคลอื่นๆ สอดคล้องกับความเห็นของพุทธทาส ภิกขุ (มปป.: 55) ที่ว่า คนสมัยปัจจุบันนี้มีอยู่เป็นจำนวนมากที่เป็นวัตถุนิยมจัด คือบูชาวัตถุ บูชาเรื่องทางเนื้อหนังมาก พวกนี้จะไม่รู้จักสิ่งๆ ที่เรียกว่าศีลเลย หรือจะรู้จักก็จะรู้จักผิดๆ

นอกจากนี้การศึกษาก็เป็นสาเหตุของปัญหาทางคุณธรรม จริยธรรม เพราะระบบการศึกษามีจุดอ่อนและข้อจำกัดในการพัฒนาจริยธรรม ความประพฤติ ค่านิยมของคนในสังคม โดยเฉพาะเยาวชนให้อยู่ระดับที่พึงประสงค์ได้ดังคำกล่าวของพระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต 2532: 10-11) ว่าการศึกษาสมัยนี้ ไม่ช่วยให้เด็กมีความประพฤติที่ดีงาม เด็กนักเรียน ไม่มีระเบียบวินัย สำเร็จไปแล้วก็ประพฤติไม่ดี เป็นพลเมืองที่ไม่มีวินัย เป็นพลเมืองที่ไม่มีค่านิยมและคุณสมบัติที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญ นอกจากนั้นปัญหาอีกด้านหนึ่งที่สำคัญก็คือ มีความแปลกแยกกับวัฒนธรรมของตนเอง รวมแล้วก็เหมือนกับว่า การศึกษานี้ช่วยเด็กไม่ได้ หรือเราให้การศึกษาที่ดีไม่ได้ และข้อคิดเห็นของวศิน อินทสระ (2546: 28) ว่า การศึกษาอันไม่สมบูรณ์ทำให้คนทะนงตนในทางที่ผิด คือเขามีความรู้สึกว่าเขาเป็นคนมีการศึกษาดี มีปริญญา เขาเป็นปัญญาชน แต่เขาหาได้นำพาต่อศีลธรรมจรรยา หรือ ความรับผิดชอบต่อสังคมแต่ประการใดไม่ เขาประพฤติตามใจตน มิได้ยอมเสียสละความสะดวกของตนแม้แต่เล็กน้อยเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนรวม การศึกษาเพื่อปริญญาเพื่อประกอบอาชีพ แต่มิได้คำนึงถึงศีลธรรมจรรยา มิได้มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคมนี้เอง คือ การศึกษาอันไม่สมบูรณ์

ด้วยเหตุดังกล่าว การศึกษาและกระบวนการพัฒนาจึงควรให้เยาวชนได้รับประสบการณ์ทางด้านคุณธรรม จริยธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการหาวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตามหลักธรรมอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง แต่การจัดการเรียนการสอน สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องหลักธรรม ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม หากที่ผู้เรียนจะทำความเข้าใจ ยังประสบความล้มเหลว

ประกอบกับถ้าผู้สอนใช้วิธีการสอนแบบเดิม ผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่ชอบทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ผู้เรียนขาดทักษะการคิด การแสวงหาความรู้ การแก้ปัญหา ตลอดจนไม่เห็นความสำคัญของการนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน จึงมีการวิพากษ์วิจารณ์ในวงการศึกษาเสมอมาว่า การสอนพระพุทธศาสนานี้ล้มเหลว เพราะสอนกันเฉพาะความรู้ แต่ผู้เรียนไม่ได้เกิดความซาบซึ้ง พอที่จะนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณธรรมและคุณภาพทางจิต (กรมวิชาการ 2536: 1) สอดคล้องกับทัศนะของประเวศ วะสี (2537) (อ้างในทิศนา แคมมณี 2545: 175) ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนของไทยในสถาบันการศึกษาทุกระดับตั้งแต่อนุบาลจนถึงมหาวิทยาลัยว่าเป็นการศึกษาที่สร้างความอ่อนแอทางสติปัญญาและทำลายศักยภาพในการเรียนรู้ เนื่องจากการถ่ายทอดเนื้อหาในห้องเรียนและท่องจำจากตำราเป็นการใหญ่ ผู้เรียนขาดประสบการณ์หรือข้อมูลมาสังเคราะห์ให้เป็นปัญหาที่สูงขึ้น การเรียนวิธีนี้จริยธรรมจึงไม่เกิด เพราะจริยธรรมเกิดจากความเข้าใจโลก และเข้าใจตัวเองอย่างลึกซึ้ง ตรงกับข้อสรุปของสุมน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ (2535: 689) ที่ว่า การสอนจริยธรรม คุณธรรมต่างๆ ยังเป็นเนื้อหาวิชาที่มีความสำคัญระดับรองและต่ำกว่าวิชาอื่นๆ เช่นเคมีไม่เปลี่ยนแปลงขาดทั้งการยอมรับ สนับสนุน และการนำไปสอนจริงให้แก่ผู้เรียน จริยศึกษาจึงเป็นเรื่องไกลตัว ไม่มีความสำคัญและไม่เกิดประโยชน์อันใดที่จะนำมาปลูกฝังให้เกิดขึ้นในโรงเรียนจากข้อคิดเห็นเหล่านี้ พอสรุปได้ว่า การศึกษาและการพัฒนาทางด้านคุณธรรมจริยธรรมประสบความสำเร็จล้มเหลว เพราะผู้สอนขาดเทคนิคและวิธีการสอนที่เหมาะสม ไม่ส่งเสริมให้เด็กคิด ไม่ฝึกฝนให้เด็กได้ใช้กระบวนการแสดงความรู้ การพิจารณาปัญหา การเลือกและการตัดสินใจด้วยตนเอง และขาดการนำไปสอนอย่างจริงจัง

การที่ผู้สอนนำเอาวิธีการสอนที่มีขั้นตอนและกระบวนการที่ชัดเจนมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียน น่าจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ผู้เรียนมีทักษะการคิดทักษะการแสวงหาความรู้ และการแก้ปัญหาดีขึ้น และสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างจริงจัง แนวทางการสอนของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า พุทธวิธี มีหลายรูปแบบ การสอนแบบเบญจขันธ์ ซึ่งเป็นวิธีการสอนมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นขั้นตอน ก็เป็นรูปแบบหนึ่งที่น่าจะทำให้การเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ช่วงชั้นที่ 3) ประสบความสำเร็จได้ เพราะเป็นวิธีการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการคิด การสร้างองค์ความรู้ตลอดจนได้ตัดสินใจด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการใช้วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย ซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต 2547:43) ได้ให้ความหมายว่า คือการพิจารณาปรากฏการณ์ที่เป็นผลให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริง หรือพิจารณาปัญหาหาหนทางแก้ไขด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา เรียกว่า วิธีคิดแบบอัมพัปปัจจยตา หรือคิดตามหลักปฏิจจสมุปบาท จัดเป็นวิธี โยนิโสมนสิการพื้นฐาน

ดังนั้น การศึกษาผลการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีการสอนแบบเบญจกัณฑ์ เป็นสิ่งที่น่าสนใจมาวิจัยเพื่อศึกษาว่า วิธีการสอนแบบเบญจกัณฑ์จะทำให้การจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประสบความสำเร็จในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการพัฒนาการคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัยเพื่อการตัดสินใจและการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันหรือไม่

2. วัตถุประสงค์ของวิจัย

วัตถุประสงค์สำคัญของการวิจัย มีดังนี้

2.1 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียนโดยใช้วิธีการสอนแบบเบญจกัณฑ์

2.2 เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัยเรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียนโดยใช้วิธีการสอนแบบเบญจกัณฑ์

3. สมมติฐานการวิจัย

3.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนโดยใช้วิธีการสอนแบบเบญจกัณฑ์สูงกว่าก่อนเรียน

3.2 ความสามารถในการคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนโดยใช้วิธีการสอนแบบเบญจกัณฑ์สูงกว่าก่อนเรียน

4. ขอบเขตการวิจัย

4.1 ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 โรงเรียนบ้านป่าไร่ จังหวัดมุกดาหาร จำนวน 48 คน

4.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 โรงเรียนบ้านป่าไร่ จังหวัดมุกดาหาร ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการสุ่มตัวอย่าง โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง จำนวน 1 ห้องเรียน คือชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 จำนวน 23 คน

4.3 ระยะเวลาในการทดลองสอน ใช้เวลา 16 ชั่วโมง สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง

4.4 ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง

4.4.1 ตัวแปรต้น คือ วิธีการสอนแบบเบญจชั้น

4.4.2 ตัวแปรตาม คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัยเรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

4.5 เนื้อหาเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ปปัญจธรรม 3 อัตถะ 3 ปัญญา 3 บุญกิริยาวัตถุ 10

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 นักเรียน หมายถึง ผู้ที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 โรงเรียนบ้านป่าไร่ จังหวัดมุกดาหาร

5.2 วิธีการสอนแบบเบญจชั้น หมายถึง การสอนโดยผ่านกระบวนการ 5 ขั้น คือ ขั้นกำหนดและเสนอสิ่งเร้า (ขั้นรูป) ขั้นรับรู้ (ขั้นเวทนา) ขั้นวิเคราะห์เหตุผลและสังเคราะห์ความรู้ลึก (ขั้นสัญญา) ขั้นตัดสินใจ (ขั้นสังขาร) และขั้นก่อเกิดอุปนิสัยหรือคุณธรรมฝังใจ (ขั้นวิญญาณ)

5.3 การคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย หมายถึง การพิจารณาปรากฏการณ์ที่เป็นผลให้รู้จักสถานะที่เป็นจริงหรือพิจารณาปัญหา หาหนทางแก้ไขด้วยการค้นหาเหตุปัจจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา ซึ่งสามารถปฏิบัติได้ โดยวิธีการคิดแบบปัจจัยสัมพันธ์และวิธีการคิดแบบสอบสวนหรือตั้งคำถาม

5.4 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คะแนนที่ได้จากการวัดผลทางการเรียนรู้โดยใช้แบบทดสอบชนิด 4 ตัวเลือก ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยครอบคลุมเนื้อหาเรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

5.5 หลักธรรม หมายถึง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มาตรฐาน ส.3.1 ได้แก่ ปปัญจธรรม 3 อัตถะ 3 ปัญญา 3 บุญกิริยาวัตถุ 10 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 เป็นแนวทางให้ครูผู้สอนได้นำวิธีการสอนแบบเบญจจันท์ ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในระดับชั้นอื่นและสาระการเรียนรู้อื่นๆ

6.2 เป็นแนวทางในการพัฒนาวิธีสอนตามแนวพุทธวิธีอื่นๆ และวิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการวิธีอื่นๆ ต่อไป

6.3 ครูผู้สอนได้แนวทางการคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัยไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิดของนักเรียนและนักเรียนนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้